

**Ігор Анатолійович Яремчук,**

кандидат педагогічних наук доцент, професор кафедри англійської мови  
Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана  
Хмельницького, м. Хмельницький

## **РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМНО-ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В ІНШОМОВНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ**

*Автор статті розглядає проблеми іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців. Розкривається сутність і зміст поняття проблемно-діяльнісного підходу та обґрунтовується його пріоритетність у порівнянні з комунікативним та особистісно-діяльнісним стосовно іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців.*

***Ключові слова:** проблемно-діяльнісний підхід, особистісно-діяльнісний підхід, іншомовна професійна підготовка, комунікативність.*

**Постановка проблеми у загальному вигляді.** Необхідність удосконалення та реформування системи освіти відповідно до міжнародних стандартів є актуальною для входження України до світового співтовариства. Інтенсифікація міжнародних зв'язків нашої держави стала поштовхом до підготовки кваліфікованих фахівців здатних спілкуватися іноземною мовою та потребує нових форм і підходів у методиці іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців.

Розвиток сучасної системи освіти передбачає парадигму іншомовної підготовки на основі пасивного накопичення знань, але перевага повинна надаватися такому підходу, відповідно до якого майбутні фахівці самі здобувають знання на основі вирішення проблем, характерних для їх професійної діяльності. «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти» визначають загальні та комунікативні компетенції як базові у використанні мов та цільові у процесі навчання та вивчення іноземних мов [1].

**Метою статті** є розширення теоретико-методологічних основ реалізації проблемно-діяльнісного підходу в іншомовній професійній підготовці майбутніх фахівців.

На основі поставленої мети було визначено такі завдання: визначити сутність і зміст поняття проблемно-діяльнісного підходу стосовно іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців, обґрунтувати пріоритетність даного підходу у порівнянні з іншими (комунікативний, особистісно-діяльнісний), визначити найбільш характерні його ознаки.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Протягом багатьох років традиційна освіта фокусувалася на викладанні, але аж ніяк не на навчанні та її метою було формування інтелектуальних умінь, уявлень, понять, теоретичних знань. Як правило, ті хто навчаються виконують завдання репродуктивної спрямованості. Але результати професійної діяльності тих, хто навчається вимагають більшого, якщо мова йде про гнучкість застосування вмінь, що формуються у вищих військових навчальних закладах. Якість освіти на сучасному етапі розуміється як рівень специфічних умінь, пов'язаних із самовизначенням і самореалізацією особистості, коли знання здобуваються в контексті моделі майбутньої професійної діяльності. Головними стають не суто знання, а знання про те, як і де їх застосовувати. Але ще важливішим є знання про те, як інформацію здобувати, інтерпретувати чи продукувати нову. Усі ці аспекти є результатами діяльності, а діяльність – це розв'язання завдань. Таким чином, якщо ми бажаємо змістити акцент у сучасній освіті із засвоєння фактів на оволодіння способами взаємодії з навколишнім світом, нам необхідно усвідомити необхідність зміни характеру навчального процесу й способів навчальної діяльності, тих хто навчається.

Не можна не погодитися з думкою Д. Дьюї про те, що при даному підході до навчання основним елементом роботи тих, хто навчається буде розв'язання завдань, тобто, опанування новими видами діяльності: навчально-дослідницькою, пошуково-конструкторською, творчою та ін. [2, с. 234]. У цьому випадку фактичні знання стануть наслідком роботи над завданнями,

організованими в доцільну й ефективну систему. Разом із освоєнням діяльності той, хто навчається буде здатен сформувати свою систему цінностей, що підтримується соціумом. З пасивного споживача знань той, хто навчається стає активним суб'єктом освітньої діяльності. Запропонована американським вченим Д. Дьюї концепція «навчання через діяльність» передбачає наступні основні принципи: 1) врахування інтересів тих, хто навчається; 2) навчання через опанування розумової та практичної діяльності; 3) пізнання й знання, як наслідок подолання труднощів; 4) вільна творча робота й співробітництво.

Для забезпечення всебічного розвитку тих, хто навчається необхідно організувати їх участь у різноманітних видах діяльності – від стосунків у групі до залучення у процес громадського життя.

Проблемно-діяльнісний підхід до навчання має за основну мету забезпечення активного ставлення тих, хто навчається до оволодіння знаннями, уміннями і навичками, інтенсивного розвитку їхньої самостійної пізнавальної діяльності та розв'язання проблем іншомовної комунікативної діяльності, що забезпечує компетентне професійне спілкування мовою спеціальності в умовах міжкультурної комунікації. При цьому зауважується, що загалом сформовані іншомовні можливості фахівця, що не співвіднесені у навчанні з конкретними вимогами й умовами професійної діяльності, залишаються загальними, а не спеціальними здібностями того, хто навчається. Тому навчити студента іншомовному спілкуванню, а потім інтегрувати його іншомовну комунікативну компетенцію у систему професійних зв'язків часто виявляється досить проблематичним завданням [3]. Для подолання такого недоліку В. Теніщевою пропонується «накладання» іноземної мови на контекст професійної діяльності, що є дидактично обумовленою інтеграцією професійної та іншомовної діяльності, з чим не можна не погодитися.

Навчальний процес передбачає взаємодію, розв'язання комунікативних завдань. Розв'язання комунікативного завдання вимагає спочатку сформувати потребу (наприклад, у вигляді питань), в подальшому розробити шляхи реалізації такої потреби. Суб'єкт може реалізувати її сам, може звернутися до

іншого. І в цьому й в іншому випадку він залучається до процесу спілкування: із самим собою або з іншим. Відповіді на запитання вирішують завдання або виводять на новий проблемний аспект. Для організації навчальної діяльності найбільший інтерес представляють завдання інтелектуально-пізнавального плану, які усвідомлюються самим студентом як жага знань, необхідність у засвоєнні цих знань, як прагнення до розширення кругозору, поглибленню, систематизації знань.

Поняття навчального завдання є при цьому одним із центральних, у навчальній діяльності і саме воно виступає одиницею процесу навчання. Вищий ступінь проблемності властивий такому навчальному завданню, у якому той, хто навчається самотужки: 1) формулює проблему, 2) знаходить шляхи її розв'язання, 3) вирішує цю проблему, 4) контролює правильність її розв'язання.

Таким чином, безперервний процес розв'язання таких навчальних завдань перетворюється у систематичну самостійну пошукову діяльність, а саме навчання перетворюється в проблемно-розвиваюче [4, с. 217-229], де проблемно-діяльнісний початок співвідноситься зі спрямованістю цієї діяльності на особистість, яка й повинна якимось чином розвиватися в результаті здійснення нею цієї діяльності.

Категорія «підхід» визначається як комплекс парадигматичних, синтагматичних і прагматичних структур та механізмів в пізнанні або практиці, який характеризується конкуруючими між собою стратегіями і програмами [5, с. 38]. «Підхід» традиційно розглядається з позиції викладача при аналізі процесу навчання. Виходячи із цього, особистісно-діяльнісний підхід, який був сформульований у середині 80-х років минулого століття, був розроблений переважно в якості суб'єктно-орієнтованої організації керування викладачем навчальною діяльністю того, хто навчається під час розв'язання ним спеціально поставлених навчальних завдань різної складності й проблематики. Дані завдання розвивають як предметну, так і комунікативну компетентність студента, а також відбувається його власний розвиток в якості особистості.

Проблемно-діяльнісний підхід близький до особистісно-діяльнісного. Основні принципи особистісно-діяльнісного підходу були сформульовані Л. С. Виготським, О. М. Леонтєвою, С. Л. Рубінштейном, Б. Г. Ананьєвою, де особистість розглядалася як суб'єкт діяльності, яка сама, формуючись у діяльності й у спілкуванні з іншими людьми, визначає характер цієї діяльності і спілкування.

Особистісно-діяльнісний підхід у своїй складовій передбачає, що центром навчання є особа, яка навчається – її наміри, мета, унікальний психологічний портрет, іншими словами – особа як частина соціуму. Інтереси того, хто навчається, рівень його знань і вмінь дозволяють викладачеві визначити навчальну мету заняття й сформулювати, направити й скорегувати освітній процес із метою розвитку особистості, що навчається. З іншого боку, проблемно-діяльнісний підхід припускає обов'язкове розв'язання професійних завдань.

В основі навчання іноземним мовам сьогодні лежить комунікативний підхід. Під комунікативністю чи комунікативною спрямованістю розуміють направленість на співрозмовника, оптимальність навчання з точки зору ефективності впливу на іншого. Комунікативність – підхід, який забезпечує саме такий вплив. Цей підхід безпосередньо «замкнутий» на побудові і діяльності, і не дарма в теперішній методиці вживається термін «комунікативно-діяльнісний» підхід. Комунікативно-діяльнісний підхід передбачає органічне поєднання свідомих та підсвідомих компонентів у процесі навчання іноземної мови, тобто засвоєння правил оперування іншомовними моделями відбувається одночасно з оволодінням їх комунікативно-мовленнєвою функцією. Прийнятий у сучасній методиці комунікативно-діяльнісний підхід до навчання іноземним мовам зумовлює добір цілей, принципів, змісту, методів, прийомів та засобів навчання. Проблемно-діяльнісний підхід має багато спільного з комунікативним підходом, але пріоритетною метою він визначає виконання поставленого завдання.

У процесі реалізації проблемно-діяльнісного підходу відбувається залучення тих, хто навчається до проектувальної діяльності. По-перше, у

проектуванні той, хто навчається бере участь як основний суб'єкт освітнього процесу, його завдання передбачає відбір необхідної інформації, визначення її важливості, у відповідності до змісту проекту. По-друге, проектувальний процес не містить у собі певних готових систематизованих знань.

Систематизація таких знань, приведення їх у порядок, пошук істини – завдання, що повинно вирішуватися самим студентом. Він сам розробляє свій проект виходячи з безлічі вражень, знань, понять, уявлення про світ. Проектування є комплексною діяльністю, засобом інтелектуального творчого саморозвитку суб'єкта освітньої діяльності, а в більш вузькому сенсі – засобом розвитку його проектувальних здібностей. Проблемно-діяльнісний підхід базується на проблемно-діяльнісній ситуації. Технологія проектування стосовно освітнього процесу передбачає розвиток ідей проблемного навчання. Оскільки під час розв'язання проблемних завдань використовуються методи пошуково-пізнавальної діяльності, методи індукції й дедукції, коли студенти відштовхуються від власного досвіду до пізнання нового й назад до свого досвіду, але вже збагаченого новою інформацією (синтез-аналіз-синтез), прийняття колективної творчої діяльності, моделювання різних ситуацій, в основі яких лежить принцип орієнтовної основи дій, а зміст передбачає інтегративність предметів не лише один з одним, але й з іншими областями навчальної й загальнолюдської діяльності, де в якості контролюючого фактора передбачається рефлексія й особисте «зростання» кожного суб'єкта освітньої діяльності в процесі розв'язання даної проблеми, складно не помітити, що навчання через проблему є складовою змісту розвиваючого навчання, оскільки всі перераховані вище методи й прийоми роботи є характерними саме для розвиваючого навчання. І, таким чином, стає безсумнівним, що навчання через проектування своєї діяльності – квінтесенція розвиваючого, індивідуально-орієнтованого навчання, що вносить свій істотний внесок в загальний розвиток того, хто навчається, а сам метод проектів, який спочатку називався проблемним, передбачається покласти в основу організації іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців.

Отже, з погляду модернізації іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців, проектна діяльність тих, хто навчається як технологія, що базується на процесах проектування, виступає важливим компонентом системи продуктивної освіти і є нетрадиційним способом організації освітнього процесу за допомогою планування, прогнозування, аналізу та синтезу.

**Висновки.** Таким чином, базуючись на вищевикладених фактах можна зробити наступні висновки: проблемно-діяльнісний підхід можливо розглядати як найбільш адекватним у іншомовній професійній освіті майбутніх фахівців, він створює інтегративне навчальне середовище, яке спрямоване на оволодіння знаннями, уміннями, навичками, а також на формування професійно значимих іншомовних якостей.

**Перспективи подальших розвідок** можуть бути спрямовані на вивчення особливостей формування іншомовної професійної підготовки студентів, які вивчають дві іноземні мови; розробку нових програм для діагностики рівня сформованості іншомовної професійної компетентності тих, хто навчається; вивчення потенціалу самостійної роботи з розвитку та вдосконалення іншомовної професійної компетенції.

### **Список використаної літератури**

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, навчання, оцінювання. – Київ: Ленвіт, 2003. – 273с.
2. Дьюи, Дж. Демократия и образование / Пер. с англ. – М.: Педагогика, 2000, - 384 с.
3. Тенищева, В. Ф. Интегративно-контекстная модель формирования профессиональной компетенции : автореф. дис. на соискание уч. степени д. пед. наук : 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / В. Ф. Тенищева. – М., 2008. – 44 с.
4. Махмутов, М. И. Теория и практика проблемного обучения. – Казань, 1972. – 365 с.

5. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С.Ю.Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.

*Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Янковець А. В.*

Стаття надійшла до редакції 4.11.2015

***Яремчук И. А. Реализация проблемно-деятельностного подхода в иноязычной профессиональной подготовке будущих специалистов***

*Автор статьи рассматривает проблемы иноязычной профессиональной подготовки будущих специалистов. Раскрывается сущность и содержание понятия проблемно-деятельностного подхода и обосновывается его приоритетность в сравнении с коммуникативным и личностно-деятельностным касательно иноязычной профессиональной подготовки будущих специалистов.*

***Ключевые слова:*** *проблемно-деятельностный подход, личностно-деятельностный подход, иноязычная профессиональная подготовка, коммуникативность.*

***Yaremchuk I. A. Realization of the Problem-Based and Operational Approach Concerning the Future Specialists' Foreign Language Professional Training***

*The necessity to improve and reform the educational system in accordance with the international standards is vital for Ukraine's accession to the international community. The intensification of international relations of our country gave an impetus for the training of qualified specialists able to communicate in a foreign language and requires new forms and approaches to the methodology of foreign language training of future specialists.*

*The development of modern educational system provides foreign language training paradigm based on passive accumulation of knowledge, but preference should be given to such an approach, according to which future professionals will be able to acquire knowledge themselves through solving the problems specific to their professional activities.*

*The article reveals the essence and content of the problem-based and operational approach and stipulates its priority comparing to the communicative and personally-oriented and operational approach concerning the future specialists' foreign language professional training.*

*The main goal of the problem-based and operational approach to teaching is to ensure active attitude of students to master knowledge and skills, intensive development of their independent learning activities and problem solving of foreign language communicative activities, ensuring a competent professional communication language specialty in terms of intercultural communication. The basis of the foreign languages teaching is presented by the communicative approach nowadays. Moreover, the problem-based and operational approach has much in*



*common with the communicative approach, but it defines the accomplishment of the set missions to be a priority goal.*

*The problem-based and operational approach is being implemented through the involvement of students into the project activities. Firstly, in the process of the project activities a learner participates as the main subject of the educational process, his/her task covers the selection of the necessary information, determining its importance, in accordance with the content of the project. Secondly, the projecting process does not contain any certain finished systematized knowledge.*

*So in terms of modernization of the foreign language training of future professionals the students' project activities as a technology being based upon the project processes is an important component of fruitful education and is an unconventional way of organizing the educational process through planning, forecasting, analysis and synthesis.*

*Thus, based on the above facts the following conclusions can be made: the problem-based and operational approach may be considered as the most appropriate in the foreign language professional education of future professionals; it creates integrative learning environment, which is aimed at mastery of knowledge, abilities, skills, and formation of professionally significant foreign-language skills.*

**Keywords:** *problem-based and operational approach, personally-oriented and operational approach, communicativeness.*